

FORRÓ LAJOS

Balkane moj – Az én Balkánom 12.

Sarajevo najmili grade...*

Javában dúlt Szarajevó ostroma, amikor Alija Izetbegović magánrepülőgépe 1992. május 2-án hazafelé tartott a háromnapos sikertelen liszaboni konferenciáról. Bosznia Hercegovina elnöke nem tudhatta, hogy a szarajevói reptér a Jugoszláv Néphadsereg kezébe került. Útban hazafelé – miközben a repülő Rómában üzemanyagot vett fel – Izetbegović próbálta hívni az Elnöki Palotát, azonban a telefonokat és postahívatalokat tönkretették, a kormányépületeket pedig erősen lőtték.

A repülőgép kapitánya jelezte, hogy nem kapnak leszállási engedélyt a fővárosba. A gép már Zágráb felé haladt amikor mégiscsak megjött az engedély a landolásra, de csak az elnök saját felelősségére. MacKenzie tábornok Szarajevó kanadai ENSZ parancsnoka küldött egy ENSZ páncélozott járművet a reptérre, hogy kíséretet biztosítson az elnöknek. Májig nem tisztázott okokból azonban a dzsip másfél óras várakozás után távozott a helyszínről. Miután Izetbegović repülőgépe landolt a Szarajevóban, az elnök, lánya és Zlatko Lagumdžija miniszterelnök helyettes a Jugoszláv Néphadsereg fogságába került.

Karadžić katonái ugyanezen a napon megpróbálták Szarajevó kettéosztását. A félig sikerült akció során a muzulmán haderő ugyan kiszorította a szerbeket a városközpontból, de nem tudta megakadályozni néhány külvárosi kerület elfoglalását (Grbavica, Nedžarici). A részleges kudarc oka, hogy a Jugoszláv Néphadsereg boszniai parancsnoka, *Milutin Kukanjac* nem értett

teljesen egyet a katonai akcióval. Ő maga négyszáz tisztjével és sorkatonáival a bistríki városközponti laktanyába (Lukavica) szorult, amikor Šefer Halilović a boszniai hadsereg parancsnoka elrendelte a katonai létesítmény elfoglalását.

Izetbegović elrablását tulajdonképpen Kukanjac irányította a körülzárt laktanyából. Ez volt az egyetlen esélye arra, hogy élve kikerüljön a bosnyák gyűrűből. Időközben az elnök és kísérete a reptéren „tartózkodott”. Azon óhaját, hogy visszatérjen a városba, elutasították. Ekkor az igazgatói irodában megszólalt a telefon. Egy asszony telefonált Szarajevóból, hogy megtudakoljon valamit, és csak véletlenül kapcsolták az igazgatói irodába. A történetre a miniszterelnök-helyettes Lagmundžia így emlékezett:

„Az elnök elvette a telefont és azt mondta: „Jó estét asszonyom! Ön Alija Izetbegović-csal, Bosznia elnökével beszél.” Rövid szünetet tartott. Az asszony nem értette a dolgot. Az elnök így folytatta: „Igen, igen. Pontosan. Alija Izetbegović, Bosznia elnöke. Meg szeretném kérni önt valamire. Itt vagyok a repülőtéren, az igazgatói irodában, és a hadsereg nem enged minket távozni. Fogya vagyunk tartva. Megtenné, hogy felhívja az elnökséget és elmondja, hogy beszélt velem, és itt vagyok a repülőtéren? Ha nem sikerül elérnia az elnökséget, akkor hívja, kérem a rádiót és televíziót és őket informálja.”

A mesébe illő és hihetetlen történet ellenére az asszony felhívta a televíziót, és Bosznia népe, valamint a világ ekkor értesült róla, hogy az elnököt a Jugoszláv Néphadsereg elrabolta.

* A cím fordítása: Szarajevó a legkedvesebb város (Zabranjeno Pušenje zenekar).

Kukanjac közben Belgráddal is értekezett, ahonnan azt az utasítást kapta, hogy ezt a lehetőséget használja fel a laktanya blokádjának megszüntetésére. Izetbegovićot a lukavicai laktanyába szállították, hogy találkozzon Kukanjac tábornokkal. Innen az elnök betelefonált a televízió stúdiójába és élő közvetítésen keresztül tárgyalt saját elnökségével, pontosabban Ejup Ganić-csal, akire azonnal ráruházta az elnöki teendőket a távolléte idejére. A Szarajevói televízió egyenesben közvetítette, azt az alkut, melynek tétje Bosznia Hercegovina hivatalosan megválasztott elnöke volt.

Az események hatására a városba érkezett Fikret Abdić, Izetbegović elnök riválisa. Félő volt, hogy valamiféle puccs van készülöben. Talán azért nevezte ki Izetbegović hirtelenséggel Ganićot utódának, nehogy Abdić kezébe csússzon a vezetés.

FIKRET ABDIĆ (1939–) *Agrármérnök, a neve 1987-ben egy fedezetlen váltókibocsátási ügyben vált ismerté. Négy évre ítélték. Szabadulását követően csatlakozott a Demokratikus akciópárthoz. Szakított Izetbegović-csal és az ún. Nyugat-boszniai Autonóm Tartomány (1993–94) elnökéként különbékét kötött a szerbekkel és a horvátokkal. Később teljesen a szerbek bábjává vált. Miután csapatai teljesen szétszóródtak 1995-ben Horvátországba menekült.*

A bosnyák fegyveresek teljesen bekerítették a laktanyát és követelték elnökük szabadon bocsátását. Végül aztán MacKenzie tábornok segítségével megkötötték az alku. Izetbegovićot elcserélik Kukanjac tábornokért, az embereiért és a laktanyában lévő fegyverekért. A terv szerint egy hosszú menetoszlop indult a szerb ellenőrzés alatt lévő városrész felé. Elöl haladt MacKenzie páncélozott járműve, mögötte egy harckocsiban az elnök és a tábornok. A megállapodás szerint a szerb

városrész előtt a menetoszlop kettéválik és Izetbegović visszatérhet a városközpontba. Azonban a nem jól informált bosnyák területvédelmiek megtámadták, és kettészakították a konvoj. Fegyvereket zsákmányoltak és megöltek hat jugoszláv katonát. A rendet maga a bosnyák elnök állította helyre, azzal, hogy kiszállt a harckocsiból és leállította a lövöldözést. Kukanjac tábornok később mesélte, hogy amennyiben a helyzet elfajult volna a nála lévő kézfegyverrel kész lett volna megölni Bosznia elnökét, majd saját magát is. Erre azonban nem került sor. Izetbegović az elnöség épületébe ment, Kukanjac pedig szabadon távozott.

Ez az incidens mindenesetre meggyőzte a még kételkedőket, hogy a Jugoszláv Néphadsereg teljes egészében a szerbek oldalára állt. A szerbek pedig napokon belül menesztették Kukanjacot – aki szerintük túl gyengekezűnek bizonyult – és helyette egy jól kipróbált tábornokot helyeztek a hadsereg élére: *Ratko Mladić* tábornokot, aki a horvátországi háborúban már bizonyította „rátermettségét”.

1992. május 31-én parlamenti választásokat tartottak Szerbiában és Montenegróban. Mivel a szavazáson az ellenzék nem vett részt, *Slobodan Milošević* és a Szocialista Párt elsöprő győzelmet aratott. Jugoszlávia hivatalosan mint békés közvetítő fél tetszelgett és a néphadsereget hivatalosan kivonták Boszniából. A háború anyagi részét viszont fedezte és önkéntesekkel látta el a Boszniában harcoló szerbeket. Az ENSZ szerint azonban mivel a Jugoszlávia (1992. április 27-e óta Szerbia és Montenegró „szövetsége”) nem hagyott fel a boszniai beavatkozással fokozatosan különböző szankciókkal sújtotta az országot. (május 30-án gazdasági embargót vezettek be, majd szeptember 23-án Jugoszláviát kizárták az ENSZ-ből.)

A háború kitörését követően egész Bosznia területén fokozódtak a harcok. A boszniai

szerb hadsereg eszmélt elsőként. A szabadcsapatok elfoglalták a köztársaság északi részén lévő *Brčko*t és *Dobojt*, és megszilárdították a kelet–nyugati folyosót, amely összekötötte Szerbiát Bosznia és Horvátország szerblakta részeivel. Karadžić független államát április 6-án kiáltották ki és Mladic serege június végére ellenőrzése alá vonta Bosznia Hercegovina területének több, mint felét, később 65–70 százalékát.

Az elfoglalt területeken megkezdődött muzulmán lakosság elűldözése és legyilkolása. A tervszerű tisztogatások néhol hatalmas méreteket öltöttek. Általános jellemző volt, hogy az elfoglalt települések vezetőit, értelmiségiket, valamint a Demokratikus Akciópárt tagjait – néhol viszont az össz férfilakosságot – koncentrációs táborokba szállították. Négy nagyobb fogolytábor nevét ismerte meg a világ: *Trnopolje*, *Manjača*, *Omarska* és *Keraterm*. Ezekben a táborokban embertelen körülmények között tartották az ide szállított muzulmán és horvát rabokat. Gyakran kényszerítették őket arra, hogy egymás ellen hajtsanak végre csonkításokat, fizikai, vagy szexuális rémtetteket. A világ sokáig hallgatott. Aztán július 19-én *Roy Gutman* a *New York-i Newsday* lap újságírója cikket jelentetett meg a haláltáborokról. Az újságíró személyesen is járt Manjačán, de csak kívülről szemlélhette az eseményeket:

„Fejüket előre hajtották, kezüket összekulcsolták a hátuk mögött. Így sorakoztak a muzulmán rabok szerb fogvatartóik előtt. Egyik a másik után ült le a fémshékbe, majd letérdelt, hogy leborotválják a haját. A táborok vezetői parancsokat osztogattak, amelyeket száz méterrel arrébb nem lehetett hallani, és húsz fős csoportok futólépésben visszatértek a fészerekbe, ahol szinte koromsötétben laktak. Az örök a bejáratnál suhogtatták a gumibotjaikat, mintha azt sugallnák, hogy ezután verés következik.”

Karadžić természetesen visszautasította a vádakát és tagadta a koncentrációs táborok létét. A világ még mindig nem eszmélt. Bosznia-Hercegovina ENSZ-nagykövete, *Mohamed Sacirbey* állítása szerint pedig már májusban személyesen tájékoztatta Butrosz Gálit a táborokról.

„Május végétől kezdve tájékoztattuk az ENSZ-t beleértve Butrosz Gálit is a koncentrációs táborok létezéséről. A főtítkárral május 15-e körül találkoztunk. Először aggódtunk, mert azt gondoltuk, hogy azt fogják válaszolni, hogy rémhíreket terjesztünk. Csak szemtanúk beszámolóí voltak a birtokunkban. Nekünk magunknak fogalmunk sem volt, hogy mennyire szörnyűek ezek a táborok. De Butrosz Gáli és a többiek egyáltalán nem vettek minket komolyan. Júliusban benyújtottunk egy pontosabb listát a táborok létezéséről.”

Az etnikai tisztogatások kettős célt szolgáltak: etnikailag tiszta területek létrehozását és tartós félelem keltését a menekültekben, hogy többé ne merjenek visszatérni szülőföldjükre. Az egyre több bizonyíték előkerülésének hatására Karadžić a nemzetközi nyomásnak engedve engedélyezte, hogy az evakuálásokat a Nemzetközi Vöröskereszt felügyelhesse.

Az atrocitásoknak köszönhetően április végére 286 ezer ember menekült el Boszniából. Ez a szám június elejére háromnegyed millióra, július közepére 1,1 millióra emelkedett. Az év végére pedig majdnem kétnmillió bosnyák hagyta el otthonát.

(folytatjuk)

Felhasznált irodalom

SILBER, LAURA – LITTLE, ALLAN: *Jugosz-lávia halála*. Budapest, 1995.

JUHÁSZ JÓZSEF: *A délszláv háborúk rövid története (1991–1995)*.

PÁNDI LAJOS: *A kelet-európai diktatúrák bukása*. Budapest, 1996.

A Magyar Szó 1991–1995 lapszámai.

Térkép. BOSZNIA-HERCEGOVINA NEMZETISÉGI VISZONYAI 1992-BEN

2. ábra. KONCENTRÁCIÓS TÁBORI PILLANATKÉP I.

1. ábra. FINN ENSZ-CSAPATOK EVAKUÁLJÁK SREBRENICÁBÓL A MUZULMÁN LAKOSSÁGOT

3. ábra

4. ábra. IVÓVÍZBESZERZÉS, AZ OSTROMLOTT SZARAJEVÓBAN

5. ábra. UTCAI HARCOK A FŐVÁROSBAN

6. ábra. KONCENTRÁCIÓS TÁBORI PILLANATKÉP II.

7. ábra. MUZULMÁN ASSZONY SIRATJA ELESETT HOZZÁTARTOZÓIT, SZARAJEVÓBAN

8. ábra. TÖMEGSÍR FELTÁRÁSA BOSZNIÁBAN

9. ábra

